

FF Z@PPEN NAAR DE VORIGE EEUW(42)

HET VERHAAL BIJ EEN FOTO

Half december kreeg ik een krantje in handen met de titel 'De Oud-Utrechter'. Dit gratis blaadje verschijnt sinds vorig jaar twee keer per maand in onze provincie en gaat, zoals de titel al zegt, over het verleden van Utrecht. In de rubriek 'oproepjes' stond een foto van een man met een kind op de arm en de volgende begeleidende tekst:

Bijgaand een foto uit 1946 van mij met 'Toon de kippenboer' uit Oudewater. Hij kwam regelmatig bij ons in Utrecht langs op de Leidseweg 65 bis-a met zijn jutezak waarin allerlei lekkernijen zaten: een kip of eieren en ik dacht met de feestdagen ook wel eens een konijn. Hij kwam met de bus uit Oudewater. Ik heb daar al eens rondgevraagd, maar niemand kende hem daar met die benaming. Hij was altijd gek op dat blonde jongetje, ik dus. Wie zou hij zijn geweest en kwam hij ook bij anderen langs?

Ed Schulte, Oosterhout.

Nieuwsgierig als ik ben, nam ik het krantje met de oproep mee naar de Kerstmarkt van de St. Franciscuskerk waar ik twee dagen achter een kraam stond, om de oproep daar aan passerende bekenden te laten zien. Misschien zou één van hen de man herkennen. Die eerste dag keken velen naar de foto, maar er was geen herkenning. Toen ik de volgende dag echter, na enige 'missers', de foto aan Theo Bode liet zien, zei hij tot mijn opperste verbazing en met een brede glimlach: "Ja, die man ken ik wel: dat is mijn vader!".

Later heb ik enkele keren met Theo over zijn vader gesproken en het volgende verhaal naar Ed Schulte toegestuurd:

TOON BODE, de kippenlachter

Anton Bode werd in 1894 vooraan in de Linschoten, vlak bij Oudewater, geboren. Zijn vader (Theodorus) was, net als vele familieleden, schapenhandelaar. De Bodes oefenden al vele generaties lang het beroep van veekoopman uit en hun specialiteit was het handelen in schapen. Zij trokken zelfs naar Friesland en Groningen om daar schapen te kopen om die later weer te verhandelen op de markt in Utrecht. Maar ook in de omgeving van Oudewater was er veel handel met de boeren. Dit alles gaf natuurlijk veel werk thuis. Bij dat werk moesten de kinderen bijspringen. Zo ook Toon. Dat thuiswerk was voor Toon wel mooi, maar een salaris kreeg hij niet. Toen hij kennis aan Trui van den IJssel kreeg, kwam er natuurlijk behoefte aan inkomsten. Daarom stopte hij met zijn 'thuiswerk' en ging als stoker aan de slag op de Gasfabriek in Oudewater. Toon trouwde in 1923 en trok met zijn even oude vrouw in een huisje aan het Heilig

Leven. Het Heilig Leven was toen een extra smal straatje, omdat er ook nog een slootje langs liep, dat meer op een open riool leek. Acht kinderen werden er geboren.

Naast zijn werk op de Gasfabriek bleef Toon thuis in de schapenhandel bijspringen. Dat was natuurlijk alles bij elkaar wel erg zwaar en zijn vrouw protesteerde dan ook terecht menigmaal. Op een winterdag werd hem dat bijna fataal. Nadat hij de hele dag bij de hete vuren van de oven gestaan had, ging hij in de vrieskou voor zijn vader schapen, die op de markt verhandeld moesten worden, uit het land halen. In die vrieskou liep hij toen een longontsteking op. Dat was in de tijd voor de oorlog, toen er nog geen penicilline was, meestal fataal. Tien dagen, levend op citroen- en sinaasappelsap, balanceerde hij op de rand van de dood. Maar hij kwam er door. Wel werd hij afgekeurd voor het werken op de fabriek. En daar stond hij dan: vader van een groot gezin en zonder inkomsten, want in die tijd was het: 'Geen werk, geen brood'.

Het huisje aan het Heilig Leven.

Toen herinnerde hij zich zijn dienstitijd in Noordwijk. Daar had hij in zijn vrije tijd geholpen bij een poelier en het vak geleerd. Nu wilde hij daar gebruik van maken en begon als poelier in Oudewater werk te zoeken. Soms deed hij het in zijn slachtschuurtje bij het huis, maar ook ging hij vaak bij de mensen thuis slachten, want

veel mensen hielden in die tijd nog wat kippen en konijnen om zo nu en dan toch wat vlees op tafel te hebben. De konijnenvelletjes verhandelde hij dan weer door het aan de bonthandel te verkopen. Langzamerhand groeide zijn klantenkring en hij kreeg zelfs enkele grote klanten: Willem van Dam en Kees de Wit. Later kwam er nog een hele grote klant bij (Visser uit Woerden) waar hij, soms geholpen door een zoon, heel veel werk had. Theo kan zich nog herinneren dat hij zijn vader uit de bus zag stappen met het bloed en de kippenveren nog aan zijn klompen. Hij durfde hem dan amper gedag te zeggen, omdat hij dat maar geen gezicht vond. Vaak kocht Toon bij zijn klanten goedkoop ook eieren om daar dan weer mee te handelen. Zo verdiende hij met allerlei handel en ruilhandel het geld voor zijn gezin. Overal zag hij handel in. Op een gegeven moment had hij zelfs een klantenkring opgebouwd in het westen van de stad Utrecht. Geregeld stapte hij, sjofel gekleed, de pet op het hoofd en de vuile klompen aan de voeten en met een grote jute zak over zijn schouder op de bus van Oudewaterse maatschappij Blom & Zanen naar Utrecht. In de zak zat van alles voor zijn klanten op de Leidseweg en Oog-in-Al zoals hazen, kippen en eieren. Omdat het met die grote jute zak niet altijd gemakkelijk manoeuvreren was in zo'n bus, sneuvelde er menig ei voordat het de klant in Utrecht had bereikt. Soms waren er onderweg al zoveel eieren kapotgegaan, dat Trui uitriep dat hij beter thuis had kunnen blijven, omdat er op deze manier toch niets verdiend werd. Trui was heel precies en netjes en vond het dan ook maar niks als ze haar man zo slonzig van huis zag vertrekken. Toon trok zich daar niets van aan. Hij vond het altijd wel leuk dat dagje met de bus naar Utrecht. Veel handel is het natuurlijk niet geweest, want hij kon zijn klantenkring in Utrecht af met één jute zak, al slachtte

hij ook soms wel bij enkelen van hen. In zijn broekzak zaten zijn boterhammen voor onderweg en een zakje snoepjes voor de kinderen van zijn klanten. Bij één van hen op de Leidseweg, de familie Schulte, was hij altijd ontzettend welkom. Hij vertelde bij zijn thuiskomst vaak heel enthousiast over het gezin waar hij zo gezien was.

De Hongerwinter

Door deze handel kwam zijn gezin tot aan de Hongerwinter redelijk de oorlog door. Toen verbleekte de handel doordat de prijzen steeds meer opgevoerd werden en er dus geen handel meer inzat voor Toon. Aan de reisjes naar Utrecht kwam, door gebrek aan handel en het feit dat er geen bussen meer reden, noodgedwongen een eind. Toen ook nog eens de door een boer aan hem beloofde aardappelen niet konden worden gekocht, kwam er echt een probleem in het gezin Bode. De oudste zoon Kees was inmiddels ondergedoken om niet als arbeider naar Duitsland gestuurd te worden. Ieder moest daarom zijn steentje bijdragen om de Hongerwinter door te komen en dat lukte met veel moeite.

Toon op z'n sokken in de deuropening van zijn huis.

Na de oorlog

Na de oorlog kon Toon langzamerhand zijn handeltje weer oppakken en toen het personenvervoer weer op gang kwam, ging hij met de bus ook weer eens naar zijn klanten in Utrecht waar de foto van hem met de tweejarige Ed Schulte gemaakt werd op 9 februari 1946. In de eerste jaren na de bevrijding werden noodbussen ingezet. Zij werden 'bellewagens' genoemd omdat ze van oorsprong Engelse brandweerwagens waren. Met simpele houten banken erin deden zij als noodbus dienst. Met twee van deze bellewagens kon Blom & Zanen vanaf 15 augustus 1945 de autobusdienst weer opstarten. En zo ging Toon weer, zittend op de houten banken van de bellewagen en met zijn jute zak vol handel, richting Utrecht. Tot ver in de jaren '50 heeft hij met veel plezier dat busreisje

naar Utrecht-West gemaakt.

Henk de Bruin uit Alkmaar vertelde over hem het volgende:

"Wij woonden tot 1951 op de Dantelaan 70 in Oog-in-Al. Toon had bij ons een soort depot achter in de schuur, waar hij eieren achterliet die niet verkocht waren die dag. Op een dag ontdekte ik als kind dat depot en ging eieren uitdelen aan mijn vriendjes. We werden steeds baldadiger en begonnen op een gegeven moment zelfs met de eieren te gooien. Opeens riep ik in een dolle bui mijn vader en toen die naar buiten keek gooide ik een ei tegen het raam. Ja, toen zwaaide er wat. Toon had daarna een goede dag, want mijn ouders moesten die eieren wel betalen.

Hij was een aardige en gezellige man, die ons soms mooie verhalen vertelde. Zo had hij het ook een keer over zijn vele kinderen die op zolder sliepen en soms knap ondeugend konden zijn. Toen hij op een gegeven moment vanaf de zolder weer een hoop herrie hoorde, struinde hij naar boven en gaf de eerste de beste een flink pak slaag. Nadat het slachtoffer huilend antwoordde dat hij niets gedaan had, antwoordde Toon: "Dan heb je hem maar vast te pakken voor als je wel iets doet!"

Toon Bode bleef vanuit het Heilig Leven slachten, handelen en zijn ooms helpen met de schapenhandel tot het lichamenlijk niet meer zo goed ging. Ondanks het feit dat hij nooit gelezen had en tegen zijn kinderen altijd zei: "Je moet nooit gaan lezen, want dan verlees je je verstand

en uiteindelijk moet je het toch met je handen verdienen", kreeg hij er plezier in en dan kon je hem soms letterlijk horen genieten door de nodige lachsalvo's tijdens het lezen van bijvoorbeeld de boeken van Toon Kortooms (Beekman en Beekman). Na een ziekbed stierf hij 69 jaar oud in 1963. Zijn vrouw zou bijna 88 jaar oud worden. Zeven van hun acht kinderen zijn nu (2011) nog in leven. Twee daarvan wonen in Nieuw-Zeeland.

Verjongingskuur

Ik wil besluiten met het verhaal dat zowel door Henk Roelofs in 1965 in 'Jan Poep en consorten' als Cor van de Klis in 1982 in De IJsselbode is opgetekend. Het gebeuren speelt zich af op de 'Vinkenhof' aan de smalle kant van de Linschoten net voorbij de Eerste Kwakel, en verhaalt over de rentenierende vrijgezellen Geertje, Izak en Aart Vink, die op een gegeven moment besluiten hun oude kippen te verkopen.

Omdat de oude dames meer opaten dan oprachten, werden ze verkocht aan een kippenkoopman en slachter uit Oudewater (ene Bode uit het bekende koopmansgeslacht). Deze man ging een paar keer per jaar met de benenwagen de boer op om te informeren of er geen kippen te verhandelen waren. Hij betaalde Geertje voor de slachtkippen, stopte ze in zijn manden, hangend aan een juk dat op zijn schouder rustte en beloofde dat hij er voor zou zorgen dat ze weer een mooie toom terug zouden krijgen. De onderhandelingen over de prijs waren echter zo stroef verlopen, dat de koopman besloot de gierige vrijgezellen eens een lesje te leren. Iedereen wist dat ze erg rijk waren. Dat bleek ook toen na hun overlijden al de bezittingen geschonken werden aan de Nederlands Hervormde Kerk in Oudewater, die nog nooit zo'n groot legaat had ontvangen.

En wat er toen is gebeurd, zal wel onwaarschijnlijk lijken, maar het is historisch! De koopman nam dus de oude kippen mee en heeft ze gewassen met wat krijtpoeder. Toen de kippen droog waren, zagen ze er weer schitterend uit. De kammen verfde hij met aniline rood en de poten prachtig geel. Na deze 'verjongingskuur' toog de koopman weer naar de Vinkenhof. Geertje was meteen verliefd op de twaalf mooie kippen. De koop was dan ook snel gesloten en de koopman ging gniffelend naar huis. Maar Geertje en haar broers waren stomverbaasd toen de dieren tegen de avond precies wisten waar ze op stok konden. Toen er ook geen eieren gelegd werden, begonnen ze toch argwaan te krijgen. Een week later ging de koopman quasi nonchalant eens informeren hoe het met de kippen op de Vinkenhof ging en nadat hij de vrijgezellen had aangehoord, biechtte hij glimlachend op hoe de vork in werkelijkheid in de steel stak. De Vinken zagen de grap er na enig aarzelen wel van in en alles werd in de minne geschikt. Enkele dagen later liepen er jonge kippen op het erf van de Vinkenhof die nog eieren legden ook!

Henk Roelofs besluit zijn verhaal met: Over het leven van deze Bode en zijn belevenissen zou een heel boek te schrijven zijn en het zouden in de meeste gevallen nog humoristische gebeurtenissen betreffen ook.

Ik heb me, zoals u ziet, moeten beperken tot deze bladzijde in de IJsselbode en daar zult u het, om met de rijdende rechter te spreken, mee moeten doen.

De Vinkenhof, de woning van Geertje, Aart en Izak.

Bronnen: Henk Roelofs, Cor van de Klis, 'De Oud-Utrechter', Ed Schulte, Henk de Bruin, Theo Bode, www.genlias.nl